

---

Алесь Разанаў

---



...Усё, што кранае мяне,  
падобнае на мяне...

---

## Версэты

### НАГЭТАЙ ЗЯМЛІ

Хто пытаецца ў мяне дарогу на ўсход,  
хто — дарогу на захад...

Нібы раздарожжа, я паказваю ўсім, куды  
ісьці, а сам застаюся на месцы —  
на гэтай зямлі, пад гэтым небам,

занадта лёгкі для глыбіні,  
занадта цяжкі для вышыні,  
занадта цэласны, каб падавацца  
ў які-небудзь бок...

Вось мая левая рука, вось — правая...  
Я кладу зерне ў дол — і яно вырастае  
ў дрэва:

на адной галіне ў яго сонца,  
на другой — месяц,  
рознагалосыя птушкі з усіх канцоў сьвету  
сьпяваюць на ім свае песьні і ладзяць  
гнёзды...

Тут мой захад, і тут — усход.

### ГАВОРКАСАША

Мой аднагодак Гаворка Саша,  
задумаўшыся глыбока, сядзіць каля груды  
жалезнага лому, у жоўтай пожні:  
кашуля расхрысталася на ім,  
ля скроні кроў запяклася...

— Саша, — я клічу яго, — хадзем разам з  
усімі, з намі!..

А ён не адказвае нічога,  
а ён застаецца на тым самым месцы,  
а ён застаецца ў тым самым часе,  
а ён застаецца на тым сьвеце,

дзівячыся на дарогу, па якой адыходзяць  
усё далей яго аднагодкі.

### ГЛІНЯНЫЯЧАЛАВЕЧКІ

Зайшоўшы на загуменьне, накопваю  
гліны, мяшаю яе са сваёю сьлінаю  
і ляплю, што хоча ляпіцца само, —  
чалавечкаў.

Гэта — сусед Іван,  
гэта — сусед Багдан,  
гэта — бацька,  
а гэта — маці,  
а гэта — я...

Прыходзіць на загуменьне сусед Іван,

прыходзіць сусед Багдан, прыходзіць  
бацька, прыходзіць маці, і дзіву даюцца,  
што я іх так добра зьяліў.

— Аднак мы самі, — кажуць яны, —  
жывыя, а вось я н ы нежывыя, і калі ты  
іх не ажывіш, мы гэтаксама з часам  
станем такія ж, як і я н ы...

Я стаўлю сваіх чалавечкаў на ногі,  
адхукваю іх, бы яны закліклі,  
упрошваю іх, каб яны ажылі...

Але ня чуюць мяне гліняныя чалавечкі  
і не намерваюцца ажываць.

Пойдуць суседзі, пойдучь бацькі, а я  
па-ранейшаму буду сядзець на тым  
загуменьні,  
і думаць,  
і мучыцца,  
і шкадаваць, нашто я наогул зьвязваўся  
з глінай.

\*\*\*

Вобразы вабяць усьлед за сабой, але  
памкнуся за імі — і іх растворуць  
прастора: магчыма, яны проста птушкі,  
якія адводзяць таго, хто ідзе, ад сваіх  
затоеных гнёздаў.

Заблыганыя сызежкі, якія вядуць і на ўсход,  
і на захад, але на кожным кроку, усюды,  
ад іх падымаецца стромкая вышыня, і,  
падымаючыся над сабою, становіцца  
розумам цела, і, падымаючыся над сабою,  
розум становіцца ўсёразуменьнем, якое,  
нібы ваданосныя жылы, сабой насычае і  
жывіць кожнае слова і кожны крок.

Чалавек — гэта два чалавекі, як дзьве  
далоні, што лепяць суладна сьнежку ці

перакідваюць, каб утрымаць, жарыну:  
адзін з іх — пачатак, другі — завяршэньне,  
адзін з іх — выток, і другі — суток, адзін з  
іх — прычына, другі  
з іх — вынік, адзін з іх — пытаньне, другі —  
адказ, а паміж імі цякуць, вынікаючы з іх  
і ўпадаючы ў іх сусьветы.

Усё, што кранае мяне, падобнае на мяне.  
Ня скончаны дзень тварэньня: зноўку і  
зноў вылеплівае чалавек сваю лепшую  
долю.  
Дзеліць мяне прастора, зьядноўвае час.  
Калі чалавек сустрэнецца з чалавекам?  
У бездані памяці мгліцца бяссонны  
ліхтар.

Пачакай, памарудзь, адпусьці жаданьне —  
і ты перастанеш быць часткай, нацэленай  
супраць усіх, і вернуцца да цябе твая  
птушкі, якія ня ловяцца, калі іх ловіш,  
якія хаваюцца, калі іх шукаеш,  
і ты пачуеш: у кожнай птушкі —  
твой голас, і ўбачыш: у кожнай птушкі —  
твой твар.

## НА ДРУГІ ГОД ВАЙНЫ

На другі год вайны ня вырасла жыта на  
полі, ня вырасла бульба, а выраслі лозы.

Узяўся я дзерці з лозаў кару —  
а яны з жалеза,  
узяўся сякераю секчы лозы — стала з іх  
сыпацца на зямлю жалезнае зерне,  
узяўся выкопваць лозы рыдлёўкай —  
стала выкопвацца з-пад каранёў жалезная  
бульба.

Хто будзе есці жалезнае зерне?  
Хто будзе есці жалезную бульбу?

Кажа бабуля: вайна.

А я спрабую сам разгрызьці тья зярняты,  
спрабую сам угрызьці бульбіны тья,  
каб самому зрабіцца жалезным, нібы  
вайна, і павыдзіраць жалезныя лозы з  
поля.

## ДАЛЕЧЫНЯ

Далечыня падступае і адступае, і ўсюды  
замест яе застаю сутоньлівую зямлю,  
засяроджаную ваду, шурпатыя дрэвы.

Я ў іх дапытваюся пра далечыню.

Кажа зямля: гэта — мой слых.

Кажа вада: гэта — мой зрок.

Кажуць дрэвы: гэта — нашае дыханьне.

Я паварочваюся наўкола.

Я магу быць адначасова толькі тут,  
дзе стаю, дзе ўжо ёсьць.

Далечыня — мой страчаны рай: ён  
адлюстроўваецца снамі і міражамі.

Я разаслаў у далечыню па розных  
кірунках стрэлы, а стрэлы вяртаюцца,  
цэлячыся ў мяне.

## ЛУЖЫНЫ

Зьбіраюцца парушэньні.

Мяшаюцца поры года.

Як дым, па наўкольні паўзе трывога.

У лужынах млее вада — а людзі ня вераць  
вадзе,

у лужынах грае сонца — а людзі ня вераць  
сонцу,

у лужынах плёхкаюцца аблокі — а людзі  
ня вераць аблокам.

Яны пазіраюць, куды ўжо зайсьці  
немагчыма, — удалечыню.

Там, па дарозе, па лузе, ад лужы да лужы,  
пасяля дажджу, бягуць басаногай  
чароджаю дзеці, сьмяюцца, нагамі  
намацваюць неба, вясёлку, плыты аблок і  
не баяцца нічога.

Гэта было да таго, як выпаў аднаго разу  
шкляны дождж,  
гэта было да таго, як павыступалі з зямлі  
нажы ды іголки,  
гэта было да таго, як сьвет стаў раптам  
дарослым.

## СЯРГЕЙЦЫГАН

Сябра майго маленства Сяргей Цыган  
стаіць на крутым пячаным пагорку і  
з левай рукі шпурляе ўгору каменьне.

Каменьне, што мы кідаем заўзята, з  
падвойнаю моцай вяртаецца зноўку на  
дол, прымушаючы нас разьбягацца,  
хавацца, ўхіляцца...

Але Сяргей Цыган не сыходзіць з месца:  
яму няма ад чаго ўхіляцца, яму няма чаго  
асьцерагацца, — каменьне, што ён  
зашпурнуў угору, і застаецца там.

— На тое ён і Цыган,— мы  
захапляемся і зайздросцім.— На тое  
ў яго такая рука...

Мы пакідаем потым пагоркі,  
мы выпраўляемся потым дахаты,  
кіруючыся на той двор, дзе жыве разам з  
маці і меншай сястрою Сяргей Цыган —  
сярэзіна нашай сябрыны.

А ўвышыні, над зямлёю, плывуць

кудысьці вялізныя хмары,  
і ў іх пагрозьліва грукаюць камяні, якія  
пазакідаў на неба Сяргей Цыган са сваёй  
левай — шчаслівай сваёй — рукі.

## АЛЁСЫ

Ад вёскі мала што засталася — адно  
некалькі хат са старымі людзьмі і яшчэ  
бальніца.

Па вузкай стаптанай бальнічнай лесьвіцы,  
прытрымліваючыся за парэнчы, мы  
сходзім уніз.

— Мне ўсё тут знаёма з маленства,—  
дзялюся сваімі ўспамінамі са сваёй  
спадарожніцай.— Тут працавала, сюды  
прыехаўшы шчэ да вайны, акушэркаю мая  
маці...

Яна глядзіць на мяне ціхмяным глыбокім  
блакітным паглядам.

— А я вось прыехала, — кажа яна, — сюды  
з далёкага сьвету, каб тут нарадзіць, каб у  
тым замежжы, дзе я цяпер жыву,  
прысутнічала, гучала і цешыла мне душу  
імя нашай вёскі —

А л ё с ы.

## МАЛЕНЬКІЯ НОЧВЫ

Нехта стукае ў дзьверы.  
Я доўга, ня ведаючы, хто гэта стукае, не  
адчыняю, а калі адчыняю, бачу: стаіць за  
дзьвярыма бацька з маленькімі ночвамі  
ў руках.

Ён кажа: «Пакуль ты мне адчыняў,  
я схадзіў пад царкву і ўзяў вось гэтыя  
ночвы, каб імі стукацца ў дзьверы.

Ці помніш ты гэтыя ночвы: ты ў іх  
купаўся, калі быў малым...»

Я гляджу на маленькія ночвы і, нібы ўва  
мне адчыняюцца нейкія дзверы, у іх  
пазнаю, што і помніць ня помню, што  
згадаць ня згадаю і што ня мае ні  
вобразу, ні найменьня, а мае мяне  
самога, —  
с в а ё.

## КЛАДКІ

Мы ідзём па дрыгве.  
Абাপал тояцца прорвы, буяе жоўтая  
лотаць, тоўпяцца на куп'і пукі сітнягу.

— Нашто шукаць сваёй згубы? — нам  
кажуць старыя людзі.— Прыйдзе час,  
і яна сама, каго трэба, знойдзе.

Ня згубы, аднак, мы шукаем, а выйсьця —  
з жыцьця, што, не маючы мэты,  
туліцца ўскрай дрыгвянога бязьмежжа,  
і хіба мы прычынай таму, што выйсьце  
ў ім гэтак шчыльна зьяднанае са згубай,  
а тое, што ёсьць, з тым, чаго няма?

Некалі па дрыгве былі пакладзеныя  
кладкі, і людзі тады разумелі, к у д ы  
жывуць, але даўно ўжо кладкі ўбіліся  
ўглыб, засмакталіся прагнай дрыгвою,  
і трэба цяпер ісьці наўздагад.

Мы гразнем, мы сумняваемся, мы  
вывяраем крокі, і калі раптам  
правальваемся ў згубную глыбіню,  
знаходзім, гэтак жа раптам, апірышча —  
страчанае, старое, аднятае, але ўсё роўна  
заўсёды прысутнае патаемна ў нашых  
адчайных памкненьнях, — к л а д к і.

